

Læsevejlederen som kvalificeret med-praktiker

AF SPECIALKONSULENT EVA PALLESEN OG METODEKONSULENT NIELS MATTI SØNDERGAARD, DANMARKS EVALUERINGSINSTITUT

Mange elementer spiller ind hvis læsevejlederen skal få en positiv indflydelse på elevernes læsefærdigheder. En af de vigtigste pointer er at læsevejlederen skal med ud i klasseværelset når de gode råd eller mulige løsninger skal afprøves i praksis. Det viser evalueringen af læsevejledning i en kommune som Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) for nylig har offentliggjort.

Flere og flere kommuner har de senere år ansat lokale læsevejledere der skal styrke arbejdet med læsning på de enkelte skoler – en satsning der er blevet understøttet med statslige midler. Tanken bag er selvfølgelig at læsevejledere har en gavnlig betydning for elevernes læsefærdigheder. Men hvordan kan det at ansætte en læsevejleder i praksis betyde at eleverne bliver bedre læsere? Og hvad spiller ind på om det sker? Det har Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) sat fokus på i en evalueringsrapport af læsevejledningen i en kommune. Rapporten "Viden der forandrer. Virkningsevaluering af læsevejlederen som fagligt fyrtårn" blev offentliggjort i januar 2009.

Evalueringen ser bag om forestillinger om læsevejlederen

Evalueringen er en såkaldt virknings-evaluering. Det vil sige at den undersøger de mere eller mindre udtalte forestillinger og hypoteser om hvorfor en læsevejleder påvirker elevernes læsefærdigheder positivt. Man kan fx have en hypotese om at en læsevejleder ved at afholde obligatoriske læsekonferencer spreder ny viden om læsning til kollegerne på skolen – en viden som "smitter af" på undervisningen og i sidste ende giver eleverne bedre læsekompetencer.

Evalueringen opstiller således en række hypoteser om virkninger som går fra læsevejledning til undervisning til elevernes læsning – og efterprøver dem. Formålet med at undersøge hypoteserne er ikke bare at konstatere om de holder i praksis, men også at få mere viden om hvilke forhold der har indflydelse på om læsevejlederfunktionen får den effekt man havde forestillet sig. En klasselæsekonference virker fx ikke altid på samme måde. Der er en lang række forhold der spiller ind på de virkninger den får: Afholdes konferencen på baggrund af en stemning af "krise" fordi eleverne har fået overraskende ringe resultater i en læsetest, hvad styrer samtalen på læsekonferencen, står konferencen alene eller fortsætter lærer og læsevejleder samarbejdet bagefter, osv.

Virkningsevaluering som et spejl

Evalueringen bygger på en række forskellige dokumentationskilder fra mellemtrinnet på tre skoler i en case-kommune: spørgeskemaundersøgelse blandt dansk lærere og faglærere, interview med lærere, læsevejledere og ledere, interview med PPR og forvaltning, observationer og referater fra klasse-

læsekonferencer samt læseprøveresultater fra marts og juni 2008.

Dermed siger den ikke noget om hvordan hele "landet ligger" mht. læsevejledning, eller om læsevejledning helt generelt virker eller ej. Alligevel mener vi at evalueringen både er interessant og relevant for andre end den pågældende kommune. Analysen går tæt på praksis på de tre skoler og kan fungere som et "spejl" for læsevejledningen på andre skoler, fordi den opstiller og afprøver en teori om det at have læsevejledere som andre kommuner og skoler kan spejle sig i. Den enkelte skole må altså spørge sig selv: Er det også sådan vi tænker læsevejledning? Er der nogle forhold der er afgørende anderledes hos os, eller er der grund til at tro at der er de samme problemstillinger på spil i vores kommune, på vores skole?

To hovedspor

I forundersøgelsen til evalueringen stødte vi på en række forskellige forestillinger om hvilke aktiviteter en læsevejleder virker gennem – lige fra gennemførelse af læsekonferencer og kurser til deltagelse i forældremøder og "løbende gangsnak" eller udarbejdelse af materialesamlinger.

I evalueringen har vi valgt at koncentrere os om to hovedspor af hypoteser om hvordan en læsevejleder kan påvirke kollegernes praksis:

- læsevejlederen virker gennem arbejdet med obligatoriske læsekonferencer
- læsevejlederen virker ved at være til rådighed på skolen med sin viden om læsning

De to hovedspor er udvalgt dels fordi forundersøgelsen konstaterede at de er udbredte forestillinger om en læsevejleders arbejde, dels fordi de udtrykker to grundlæggende forskellige ideer om læsevejlederens virke som man kunne kalde henholdsvis "udbudsstyret" og "efterspørgselsstyret".

Viden videregives ikke som en "stafet"

En af de hypoteser som evalueringen undersøger, er at klasselæsekonferencer fører til at lærerne får en ny viden om metoder og materialer som danner baggrund for at udvikle undervisningen på en måde så elevernes læseudvikling støttes bedre.

sionelle praktikere som lærere bruger og udvikler viden når de arbejder. Schön påpeger bl.a. at en central del af den viden som lærere bruger i deres undervisning, udvikles i arbejdet. Forandringer i lærerens praksis sker med andre ord ikke ved at læreren først modtager ny viden – og derpå udleder handlinger af

Udbudsstyret læsevejledning handler om vejledningssituationer som læreren er blevet bedt om at deltage i og som ikke kommer i stand fordi læreren har formuleret en problemstilling, et spørgsmål eller et behov for rådgivning og vejledning, men fordi det er besluttet (fx i kommunalt regi) at denne vejledning skal finde sted. Obligatoriske klasselæsekonferencer hvor læreren/teamet indkaldes til at drøfte klassens læseprøveresultater med læsevejleder og leder er således udtryk for en udbudsstyret læsevejledning.

Efterspørgselsstyret vejledning kommer i stand fordi læreren henvender sig til læsevejlederen når behov, problemer eller spørgsmål opstår. Det kan fx være gennem løbende og uformel snak eller det kan være gennem en mere formel mødeform initieret af læreren.

I denne artikel sætter vi særligt fokus på klasselæsekonferencer og læsevejlederens rolle da evalueringen pegede på at der ligger nogle centrale problemstillinger her.

Rapporten konkluderer at det ofte ikke i sig selv er det at få gode råd om nye materialer og metoder der er den virkningsfulde faktor. Gode råd og nye materialer udvider ikke automatisk lærerens oplevede handlemuligheder i undervisningen og medfører ikke nødvendigvis at læreren går ud og gør noget anderledes i undervisningen efterfølgende. Hvorfor nu det?

Analysen peger bl.a. på det forhold at nye materialer og ny viden ikke uden videre bringes videre til læreren som en "stafet" som læreren modtager og derefter omsætter i undervisning. Det der rykker, er ikke altid at få gode råd om hvad man skal gøre – det kan være lige så vigtigt at få hjælp til at se hvad der faktisk sker når man gør det. Som lærer kan man netop opleve at de spørgsmål man egentlig ønsker hjælp til, er dem der opstår når man skal prøve at omsætte gode råd og nye materialer eller tilgange til praksis.

Rapporten perspektiverer analysen af data fra casekommunen med Donald A. Schöns forskning i hvordan profes-

den viden. De er snarere et resultat af vekselvirkningen mellem det læreren gør i sin undervisning, og den respons det giver ham eller hende i konkrete situationer med forskellige elever.

I det lys kan virkningen af læsevejledning derfor heller ikke reduceres til et spørgsmål om hvor meget eller hvor sikker viden der gives videre til en lærer, men det handler i lige så høj grad om hvorvidt den viden læreren udvikler gennem det han eller hun gør i sin undervisning, kvalificeres og understøttes.

Når man på læsekonferencen lander på en løsning eller et råd, er det derfor heller ikke tilstrækkeligt at se det som en konklusion som det er op til læreren at implementere bagefter. En løsning rummer altid en tese der skal afprøves i den konkrete klasse i konkrete situationer. Og situationerne i klasseværelset vil altid "spille tilbage" til de løsninger der forsøges. Derfor er det afgørende for virkningen af læsevejlederfunktionen at den giver plads til at læsevejlederen også er med til at igangsætte og følge afprøvningen af de

konklusioner som vejledningen leder frem til – enten ved at være med i dele af deres praktiske udførelse eller ved at være med på sidelinjen i en løbende dialog med læreren. Et konkret eksempel fra evalueringen er at en klasse-læsekonference fører frem til en konklusion om at eleverne skal læse mere. Det medfører at læreren og læsevejlederen går i dialog om hvordan det skal foregå, og læsevejlederen er med til sætte et konkret undervisningsforløb med intensiv læsning sammen.

Giv plads til analyse og problemløsning på læsekonferencer

En anden hypotese bag afholdelsen af klasselæsekonferencer, er at den får læreren til at reflektere over sammenhængen mellem handlinger og resultater i undervisningen og dermed er med til at sikre at undervisningen løbende udvikles, og elevernes resultater derigennem bliver bedre.

Rapportens analyse viser at læsekonferencen kan være anledning til at lærerne reflekterer over undervisningen, og at de efterfølgende ændrer noget i deres praksis der i sidste ende resulterer i bedre læsefærdigheder hos eleverne. Men den viser også at det ikke er givet at læsekonferencen skaber denne refleksion. Analysen peger på at hvis refleksion om undervisningen er et mål med læsekonferencen, må rammerne om en læsekonference gøre det muligt at man tager fat i problemstillinger som ikke kan lukkes eller løses på konferencen, men som lærerne oplever er udfordringer i undervisningen.

En læsekonference vil imidlertid ofte koncentrere sig om det løsnings- og resultatorienterede – hvad skal der gøres og af hvem. Dels fordi læsevejledere og ledere gerne vil være til nytte og føler sig forpligtet til at komme med løsninger og i øvrigt leve op til de forventninger som de regner med at lærere har om at få nye ideer og gode råd med sig fra læsekonferencen. Dels fordi læsekonferencen skal munde ud i en form for handlingsplan som kan indsendes til kommunen, og som er skolens mulighed for at demonstrere at den vil gøre noget ved de læsesultater der ikke er tilfredsstillende.

Ulempen ved at læsekonferencen er styret af forpligtelsen til at forme konklusioner, er imidlertid at samtalerne kan få en "lukkende" karakter i forhold til de problemstillinger som ikke – eller ikke umiddelbart – kan besvares med gode råd eller nye tiltag. Som lærer kan det opleves som at man bliver præsenteret for en række ideer og gode råd uden at det man synes er mest udfordrende eller svært, får plads. Resultatet bliver en ringe eller ingen kobling mellem det der sker på læsekonferencen, og det læreren efterfølgende gør i undervisningen.

Vores evaluering peger på at der ligger en udfordring i at læsekonferencen i casekommunen er spændt ud mellem to typer formål, dvs. både skal være et forum der åbner for refleksion, og et forum hvor der træffes beslutninger og drages konklusioner. Her er det vigtigt at både skolelederen og læsevejlederen afklarer deres roller i forhold til de to formål og ikke arbejder mod hinanden. Hvis læsevejlederen fx har et undersøgende og reflekterende udgangspunkt på en læsekonference, er det uhen-

sigtsmæssigt hvis lederen i den samme del af samtalen hele tiden driver dagsordenen videre og føler sig forpligtet til at konkludere og beslutte.

Den "brændende platform" giver grobund for forandring – men kun når læreren ikke efterlades alene på den

Rapporten peger på at den samme læsevejlederaktivitet ikke virker på én måde, men forskelligt i forskellige sammenhænge. Analysen viser bl.a. at i de tilfælde hvor læsekonferencen holdes på en form for "brændende platform", måske fordi elevernes læsesultater har været kritiske – så er det sandsynligt at læsekonferencen får en betydning for undervisningen efterfølgende.

Rapportens analyser tyder imidlertid på at det ikke i sig selv er "den brændende platform" der skaber forandringer. Det er i det øjeblik hvor den bliver anledning til at læsevejlederen efterfølgende går med ind i et forløb sammen med læreren og er med når konklusioner og beslutninger fra læsekonferencen afprøves eller omsættes i praksis, at der opstår tydelige ændringer i undervis-

ningen som fører til bedre læsesultater hos eleverne.

Læsekonferencens virkning er altså her afhængig af at der er en kollega der går ind i at støtte den praktiske afprøvning af ideer og tiltag, er med til at sikre at det sker, og kan være med i de spørgsmål der opstår, når mulige løsninger møder eleverne i klasseværelsets mange forskellige situationer.

Den klassiske ekspertrolle kan være tung at danse med

Forventningerne til læsevejlederen er i casekommunen langt hen ad vejen formet af forestillingen om en klassisk ekspertrolle, viser evalueringen. Ekspertforventningen kan imidlertid opleves som ganske tyngende for læsevejledere der kan føle sig forpligtet til at kunne komme med svar og løsninger på alt. Det kan i sidste ende også skabe frustration hos lærerne – der nogle gange oplever at der kommer for mange gode råd og ideer på banen, uden at det gør dem klogere på hvad det er de konkret skal forandre i undervisningen.

Men læsevejledere er netop ikke klassiske eksperter der er fuldtids-beskæftigede med fagområdet, og som kommer udefra med svarene. Derimod kan de måske gøre en dyd ud af det de netop er: Kolleger der fungerer i den samme praksis som de lærere de vejleder – med en særlig viden om læsning. Læsevejledning handler ikke om at overføre viden fra en vidende læsevejleder til en uvidende lærer. Det handler snarere om at der er en kollega der har en særlig mulighed for at følge med i og kvalificere lærernes udvikling af viden i undervisningen – at være en kvalificeret "medpraktiker".

Evalueringen peger på at læsevejlederfunktionen i casekommunen netop ikke må blive en ekspertfunktion i den forstand at ansvaret for skolens viden om læsning kan "parkeres her". Al effektivitet må ikke isoleres til at skolens læsevejleder har "de vises sten". Læsevejlederfunktionen betegner netop mere end arbejdsopgaverne hos den eller de der har titlen.

Derfor er det også afgørende at den faglige spydspidsfunktion bruges som anledning til organisatorisk læring, ikke til "ansvarsparkering". Hvis funktionen bruges til at man kan sende ansvaret videre til læsevejleder som så kan sende det videre til dansklærer, vil der i alle led lettere komme fokus på at man kan forsvare sig og forklare mangelfulde resultater ved at henvise til alle andre forhold end dem man selv har indflydelse på.

Derimod kan det være en effektiv vej til udvikling hvis den bruges som anledning til at der skabes nye "læringsrum"

på skolen og i kommunen – hvor bl.a. forvaltning, skoleledelse, læsevejleder og lærere har et fælles ansvar for at belyse elevers læseudvikling og udforske de dilemmaer og udfordringer der opstår i arbejdet med at gøre eleverne til gode læsere.

Rapporten: "Viden der forandrer. Virkningsevaluering af læsevejlederen som fagligt fyrtårn" kan downloades fra Danmarks Evalueringsinstituts hjemmeside www.eva.dk

Værd at overveje om klasselæsekonferencer

EVA's evaluering konkluderer blandt andet at klasselæsekonferencen i casekommunen er udspændt mellem forskellige formål som i praksis kan være svære at opfylde på samme tid. Derfor kan det være en god ide at afklare og diskutere:

- Hvornår læsekonferencen primært har et konkluderende og besluttende sigte, og hvornår den også skal opfylde et mere undersøgende og reflekterende formål. Det reflekterende sigte fordrer at læsekonferencen giver plads til en udforskende samtale, og at denne ikke "overdøves" af kravet om at kunne dokumentere konklusioner og beslutninger.
- Om læsekonferencen først og fremmest drejer sig om evaluering og udvikling af danskundervisningen eller om opbygning af et samarbejde blandt alle klassens lærere omkring elevernes læseudfordringer. Hvis man vælger sidstnævnte som en vej til at fremme elevernes læseudvikling, kræver det at faglærernes deltagelse i læsekonferencen rent faktisk prioriteres.
- Om læsekonferencen primært er et supplerende specialundervisningsforum der skal sikre fokus på de elever der har læsevanskeligheder, eller om den først og fremmest er et didaktisk forum med fokus på undervisningsspørgsmål. Det første kræver at læsekonferencen explicit tænkes sammen med processer i skolens støttefunktioner. Det sidste kræver at gennemgangen af enkeltelevers resultater ikke optager mere af læsekonferencens tid end at det er muligt at bruge dem som afsæt for at diskutere undervisningsspørgsmål som helhed.
- Hvad skolelederens rolle er i klasselæsekonferencen: Er han eller hun primært mødeleder, beslutningstager eller observatør? Formålet med læsekonferencen skal harmonere med skolelederens rolle. Hvis en læsevejleder fx har et undersøgende og reflekterende sigte med samtalen på læsekonferencen, kan det være kontraproduktivt hvis skolelederen konstant føler sig forpligtet til at drive dagsordenen videre og drage konklusioner.